

On Erzurum Türküsü Üzerinde Bir Metot Denemesi

Nesrin FEYZİOĞLU (*)

Özet: Bu makalede, çeşitli folklor türleri üzerinde yapısal çözümlerinin denenmesine imkân sağlayan, V. Propp'un, folklorun önemli türlerinden biri olan masallarda yer alan fonksiyonların tespitlerini ortaya koyduğu metodu, on Erzurum türküsüne uygulanarak türkü formu üzerine bir uygulama denemesi yapılmıştır. Türkülerde tekrar eden ezgiler tespit edilerek, Erzurum türkülerinin genel ezgi yapısı ile ilgili motif ölçeğinde bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzurum Türküleri, Kerem ayağı, Propp metodu, türkü

A Method Trail on Ten Erzurum Ballads

Abstract: A practice trail was conducted on ballads form where Propp's method, which allows form analysis to be tested on various kinds of folklore and realises proves of functions in fables which are crucial kinds of folklore, being applied on ten Erzurum ballads.

An evulation was tried to be made about the common form and the character of melody sung in Kerem ayağı by defining the distribution of the melody forms and melodies, repeated in ballads.

Keywords: Erzurum ballads, Kerem Ayağı, Propp's metot

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
(e posta: nesrinf@atauni.edu.tr)

Giriş

V. Propp'un, masalları yapısal özelliklerine göre, inceleyerek masalarda yer alan sabit ve değişken unsurların bulunduğu dair tespitlerini ortaya koyduğu çalışması (Günay, 1975:5), folklor araştırmacıları, dilciler, antropolojistler ve edebiyat tenkitçilerinin çeşitli folklor türleri üzerinde yapı analizlerini denemelerine imkân sağlamıştır. Propp'un geliştirdiği bu metot, masalların içindeki sabit fonksiyonların karşılaştırılması yöntemiyle masalların formüle edilmesini sağlar. Propp'a göre masalarda bulunduğunu saptadığı 31 işlevin tümü, hiçbir masalda bir arada bulunmamaktadır ama farklı masalarda farklı bileşimler içinde görülen işlevlerin 31 işlevlik listedeki sıraları hiç bozulmamaktadır (Karabaş, 1996: 268). "Masalarda kahramanların gerçekleştirdikleri aksiyonlar sabit unsurlardır ki bunlara fonksiyon adı verilmiştir.

Fonksiyonlar, aksiyonun seyrinin, üzerinde gerçekleştiği aslî unsurlardır, her zaman doğru bir sıra takip etmezler, aksiyonun seyri içinde bir fonksiyonun diğeri ile bağlantısı, "haber verme" ile gerçekleşir.

Masallardaki çevre ve şahıslar ise değişken unsurlardır. Propp, metodunu, masalda aslî unsur olarak kabul ettiği fonksiyonlar üzerine kurarken bu aslî unsura, yardımcı olan dört grup element tespit etmiştir. Bu dört grubu meydana getiren olaylar arasında irtibatı sağlayan bağlayıcı unsurlar, hareketlerin maksat ve sebepleri, masal kahramanlarının ortaya çıkış şekilleri, masal kahramanlarının vasıflarıdır (Günay,1975:5) "Değişken unsurlar, olayın gelişimini tayin etmeyen, masalın yapısını bozmayan, aksine zenginlik katan, unsurlardır."

"Propp'a göre fonksiyon kişinin eylemidir ancak bu eylem de olay örgüsünün akışı içindeki anlamına göre belirlenmiştir. Yani fonksiyon, "...bir kişinin olay örgüsünün akışı içinde taşıdığı anlam açısından betimlenmiş eylemi..." anlamındadır (Propp, 2001: 31).

Masalların morfolojik tanımlarındaki en önemli kavram "hareket"tir. Hemen her masalda hareket adı verilen bir tekâmül süreci vardır. Türk halk müziği repertuarı içinde değerlendirilen müzik metinlerinde de ezgisel bir hareket söz konusudur.

Masallara uygulanan bu metodun diğer anonim türlerden biri olan ve yapısındaki aslî unsuru motiflerin oluşturması sebebi ile türkülere de uygulanabilirlik derecesini görebilmek düşüncesi ile böyle bir denemeye karar verilmiştir. Ayrıca, Erzurum türkülerinden seçtiğimiz on türkü metni üzerine yapılacak olan bu uygulama, metodun Türk halk müziği araştırmalarında kullanılabilme ihtimalini göstermek açısından önemlidir.

Masal formunda incelemede esas olan en önemli unsur motiflerdir. Türkü de cümle ve motif gibi bazı yapısal bölümlerden oluşur.

"Her müzik eserinin bir iç bir de dış yapısı vardır. İç yapı: melodi, ritim ve armoninin anlatım (dil) birliği etmenlerinden doğan müzikal fikirler birliğine; dış yapı ise bu fikirlerin tertibinde dengeyi temin etme hâline denir. Dış yapı: bir eserin şeklini (form) meydana getirir.

Bu şekil düzeni basit yapı bir halk melodisinde neyse, bir Bach figüründe, bir Beethoven senfonisinde de aynıdır. Hepsinde de eserin dış yapısını meydana getiren motif,

cümle ve periyod gibi unsurlar vardır. Değişiklik sadece bu unsurların işleniş tarzındadır (Turhan, 1992: 282).

Türkü formu içindeki en önemli unsur da motiflerdir. Motif: “Ekseriya iki, nadiren üç, çabuk tempolu eserlerde dört ölçüden oluşan en küçük bir müzik fikri ve form unsurudur (Arseven, 2004: 282). Türkünün içerdiği ana fikir, işlenen olayın karakteri motifi belirler. Türkü de diğer müzik formları gibi müzik cümlelerinden oluşur. Cümleler motiflerin birleşerek art arda dizilişleri ile müzikal bir anlam ifade ederek, türkü formunu oluşturur. Motifi türkünün ana fikri ve işlenen olayın karakteristiği belirler. Ana fikir hem motifi hem de ritmi belirler, etkiler. Cümle ise motiflerden oluşan ve kendi başına belirli bir müzikal anlam ifade eden, art arda dizilişi ile türkünün tümünü oluşturan bölümlerdir.

Türk halk müziğinde müzik cümleleri genellikle mısra sonunda veya duraklar arasında tamamlanır.

Bu çalışmamızda seçilen türküler metoda uygun incelenirken, müzikal yapıları ve edebî yapıları ayrı ayrı ele alınacaktır. Türkü formu, genel olarak yapısı bakımından bent ve kavuşak (bağlama) bölümlerinden oluşur. Ezgileri bakımından da usullüler ve usulsüzler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Usulsüzler, *divan*, *bozlak*, *koşma*, *hoyrat*, *kayabaşı*, *Çukurova* gibi türlerdir. Bunların hepsi uzun havalardır. Usullü türküler ise genellikle *oyun havalarıdır*.(Emnalar, 1998) Uygulamanın çerçevesi belli olsun diye Erzurum yöresinden kırık havaları, yani usullü türküleri seçtik.

Metodun sabit ve değişken unsurları, türkülerin edebî açıdan, Türkünün adı, türü, nazım değeri bakımlarından; müzik yapısı açısından da yöresi, makam dizisi (ayağı), usulü ve motifleri bakımlarından değerlendirilerek uygulanacaktır.

I. Erzurum Türkülerinin Genel Özellikleri

Erzurum türkülerinde, özellikle 5/8’le ifade edilen Sümmanî ağzı dikkatleri çekmektedir. Yine Erzurum türkülerinde kent çevresinden derlenen türkülerde ses genliğinin yüksek olduğu, kırsaldan, köylerden derlenen türkülerde ise ses sayısının gittikçe azaldığı görülmektedir. Seçtiğimiz türkülerde, ses genliği, 3-9 arasındadır.

Erzurum türküleri arasında mayalar, kırık havalar ve tatyalar önemli yer tutmaktadır. Bunun dışında önemli bir halk ezgisi grubu da bar ezgileri, oyun havalarıdır. Mayalar Erzurum’un halk müziği karakterini ortaya koyan ezgilerdir. Erzurum türkülerinin gerek ezgi yapıları ve gerekse tavırlarının oluşmasında âşık tarzının, âşıkların yaratmalarının, rolü oldukça büyüktür. Emrah, Sümmanî, Kerem özellikle etkindir. Yöre, âşıklık geleneğinin önemli merkezlerindedir.

Aynı zamanda Kars ve Erzincan’la komşu olduğu için ilgili yörelerin ezgilerinden de etkilenmiştir. Bu bakımdan özellikle halk müziği ezgileri ve tavırları açısından oldukça zengin bir zemin vardır. Halk müziği, içinde biçimlendiği toplumun geçmişini, yaşantısını, zevkini, hüznlerini, acılarını, gelenek göreneklerini ifade eder. Bu bakımdan türküler, sosyal ve tarihî önem taşırlar.

Erzurum türküleri içerik açısından, yörenin tarihsel geçmişi ile paralellik gösterir. Mesela Karadeniz türkülerine hâkim olan hareketli, şen oyun ezgilerinin yerine hüznü, içli söyleyişlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

II. İncelenecek Türküler

- 1-Ben bir kavak
- 2-Gurbet elde baş yastığa gelende
- 3-Gayalar direk direk
- 4-Dağlar daldadır
- 5-Bir bostan ekim pazı
- 6-Erzurum'dan Kemah'tan
- 7-Seherde bir bülbül
- 8-Evlerinin önü guşlar darısı
- 9-Erzurum kilidi mülk-i İslâm'ın
- 10-Akça ferikler

III. Türküler ve Metot**a. Türkünün Adı:** Ben bir kavak¹**Türü:** Türkü**Nazım Değeri:** Bentlerden kuruludur. İki mısralık bent, iki mısralık nakarattan oluşmuştur.**Yöresi:** Erzurum**Dizisi:** Kerem**Uslü:** 10/8**Motif ve Cümle Değeri:****Zemin:** İkinci dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.**Nakarat:** İkinci dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.**b. Türü:** Türkü**Türkünün Adı:** Gurbet elde baş yastığa koyanda²**Nazım Değeri:** Dörtlülüklerden kuruludur.**Yöresi:** Erzurum**Dizisi:** Kerem**Uslü:** 6/4**Motif ve Cümle Değeri:** Ara saz, İkinci dereceden başlayıp, dördüncü dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.

- 1) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 1363, Derleyen: Seyfettin Sığmaz, Derleme Tarihi: Yok, Notaya Alan: Seyfettin Sığmaz
- 2) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 2145, Derleyen: Muzaffer Yöndem, Derleme Tarihi: 1968, Notaya Alan, Yücel Paşmakçı

Zemin: Yedinci dereceden başlayıp, karara inen müzik cümlesi, üçüncü dereceden başlayıp, dördüncü dereceye çıkan ve oradan da karara inen müzik cümlesi, ikinci dereceden başlayıp, dördüncü dereceye çıkan, oradan da karara inen müzik cümlesi.

c. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Gayalar direk direk³

Nazım Değeri: Dörtlüklerden kuruludur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Usulü: 12/8'lik

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Yedenden başlayıp, dördüncü dereceye çıkan, oradan karara inen müzik cümlesi.

d. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Dağlar daldadır⁴

Nazım Değeri: İki mısralık bentlerden, bir kelimelelik bir nakarattan oluşmaktadır.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Usulü: 10/8'lik

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Yedenden başlayıp, beşinci dereceye çıkan, oradan karara inen müzik cümlesi.

Saz: Üçüncü dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan, oradan karara inen müzik cümlesi.

e. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Bir bostan ekdim pazı⁵

Nazım Değeri: Bentlerden kuruludur. Bir mısralık bent iki mısralık nakarattan oluşmuştur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Usulü: 5/8

-
- 3) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 1252, Derleyen: Ateş Köyoğlu, Derleme Tarihi: 14.3.1974, Notaya Alan: Ateş Köyoğlu
 - 4) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 564, Derleyen: Muzaffer Sarısözen, Derleme Tarihi: Yok, Notaya Alan: Muzaffer Sarısözen
 - 5) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 2663, Derleyen: Erkan Sürmen, Derleme Tarihi: 26. 10. 1984, Notaya Alan: Erkan Sürmen Bu türkü aynı zamanda bir halaydır. (Yaylalar)

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Birinci dereceden başlayıp, dördüncü dereceye çıkan, oradan karara inen müzik cümlesi.

Nakarar: Yedenden başlayıp, beşinci dereceye çıkan, oradan karara inen müzik cümlesi.

f. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Erzurum'dan Kemah'tan (Delloy)⁶

Nazım Değeri: Dört mısralık bent, bir mısralık nakarattan oluşmuştur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Uslü: 8/8'lik

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Birinci dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.

g. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Seherde bir bülbül⁷

Nazım Değeri: Bir mısralık bent, bir mısralık nakarattan oluşmuştur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Uslü: 6/8'lik

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Birinci dereceden başlayıp, üçüncü dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.

h. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Evlerinin önü guşlar darısı⁸

Nazım Değeri: Üç mısralık bent, iki mısralık nakarattan oluşmuştur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Uslü: 6/4

6) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 2687, Derleyen: Suat Işıklı, Derleme Tarihi: Yok, Notaya Alan: Suat Işıklı

7) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 604, Derleyen: Muzaffer Sarısözen, Derleme Tarihi: Yok, Notaya Alan: Muzaffer Sarısözen

8) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 1573, Derleyen: Muharrem Akkuş, Derleme Tarihi: 11.6.1967, Notaya Alan: Muharrem Akkuş

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Üçüncü dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan üçüncü dereceye inen müzik cümlesi, dördüncü dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan tekrar dördüncü dereceye inen müzik cümlesi, dördüncü dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.

Nakarat: Üçüncü dereceden başlayıp, beşinci dereceye çıkan ve oradan karara inen müzik cümlesi.

1. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Erzurum kilidi mülk-i İslâm'ın⁹

Nazım Değeri: Dörtlüklerden kuruludur.

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Usulü: 8/8'lik

Motif ve Cümle Değeri:

Zemin: Üçüncü dereceden başlayıp, yedinci dereceye çıkan ve oradan tekrar üçüncü dereceye inen müzik cümlesi, beşinci dereceden başlayıp, karara inen müzik cümlesi.

i. Türü: Türkü

Türkünün Adı: Akça ferikler¹⁰

Nazım Değeri:

Yöresi: Erzurum

Dizisi: Kerem

Usulü: 10/8

Motif ve Cümle Değeri: Bentlerden kuruludur. Üç mısralık zemin, iki mısralık nakarattan oluşmuştur.

Zemin: Birinci dereceden başlayıp, yedinci dereceye çıkan, oradan dördüncü dereceye inen müzik cümlesi.

Nakarat: Birinci dereceden başlayıp, oradan beşinci dereceye çıkan müzik cümlesi, beşinci dereceden başlayıp, yedinci dereceye çıkan ve oradan dördüncü dereceye inen müzik cümlesi.

Yapılan motif çözümlemesinin sonunda, Erzurum türkülerinden seçtiğimiz on kerem türküde makamın karakteristik özelliklerinin hemen hemen değişmediğini görüyoruz. Bunlar karar sesi olan –la (Dügâh) sesi, makamın dörtlü ve beşlileri olup, masallarda da bulunan ve Propp tarafından “fonksiyon” olarak adlandırılan sabit yapılarla uyumludur. Nispeten kullanılan ritim ortaklığı ve makama dair dış yapı özellikleri ile bir halk edebiyatı türü olan türkünün şekil özellikleri de küçük değişikliklerle fonksiyonlar arasında

9) TRT Türk halk müziği repertuarı, No:3354

10) TRT Türk halk müziği repertuarı, No: 938, Derleyen: Muzaffer Sarısözen, Derleme Tarihi: Yok, Notaya Alan: Muzaffer Sarısözen

sayılabilir. Seçtiğimiz türkülerde dış yapı özelliklerinin başında tür bilgisi gelmektedir. Seçilen bütün ezgiler, “Bir bostan ektim pazı” hariç tür olarak türküdür. Ancak söz konusu ezgi hem türkü hem de halaydır. Bu durum Türk halk müziği için olağandır. Ezgiler form açısından sabit unsurlar arasında yer alırlar. Nazım birimi, dörtlüklerden kurulan iki türkü dışında genellikle bentlerden oluşmuştur. “Erzurum kilidi mülki İslâm’ın” ve “Gayalar direk direk” türkülerini dörtlüklerden kurulu iken seçilen diğer türkülerin hepsi bentlerden oluşmuştur. Seçilen türkülerin ritim dağılımı gözden geçirildiğinde, genel Türk halk müziği içinde değerlendirirsek sabit unsurlar arasında değerlendirilebilir. Ancak yöreye indirildiğinde 5/8, 6/4, 8/8, 10/8 gibi bir ritim çeşitliliği görülmektedir. Bu durumda türkülerin usullerini değişkenler arasında anmak durumundayız.

Masallardaki hareket unsuru gibi seçtiğimiz türkülerdeki ezgisel hareketlere baktığımızda makama has sabit hareketlerin-makamsal kalıplar, güçlü civarında dolaşma... gibi- yanında ortak ezgisel hareketler gözlemlenmektedir. Bu anlamda on türkü içinde giriş motiflerinin benzerlikleri dikkat çekmektedir. Türkülerde izleyebildiğimiz ezgisel hareketin özellikle makamın başlangıç sesi (la-dügâh) ile beşinci derecedeki sesi (mi-hüseyni) arasında yani makamı oluşturan beşlilerde gerçekleştiği izlenmektedir.

Bunun en güzel örneği “Erzurum’dan Kemah’tan” türküsünde görülebilmektedir. Bir diğer örnek de eksik başlayan “Dağlar daldadır” türküsüdür.

Örnek: Erzurum’dan Kemah’tan

ERZURUM'DAN KEMAH'DAN

ER ZU RUM DAN KE MAH DAN
YAR GE LİR OY NA MAH DAN
GI ZİN BAR MA GI ŞİŞ MİŞ
DEF ÇA LIP OY NA MAH DAN

İncelediğimiz Kerem türkülerde aşağıda görüleceği gibi art arda yer alan her iki türkünün sadece girişlerine bakıldığında bile benzer (hatta aynı) ezgi kalıpları, motifler görülebilecektir.

Türkü: Ben bir kavak

BEN BİR KAVAK

BE N BİR KA VA K
GÜ NEŞ VUR MU Ş

2

Bİ TE REM
BA ŞI NA

Gurbet elde baş yastığa koyanda

GURBET ELDE BAŞ YASTIĞA KOYANDA

Erzurum'dan Kemah'tan

ERZURUM'DAN KEMAH'DAN

ER	ZU	RUM	DAN	KE	MAH	DAN
YAR	GE	LİR	OY	NA	MAH	DAN
GI	ZİN	BAR	MA	ĞI	ŞİŞ	MİŞ
DEF	ÇA	LIP	OY	NA	MAH	DAN

Bir bostan ekтім pazı

BİR BOSTAN EKTİM PAZI

BİR BOS TAN EK TİM PA ZI

YAY LA LA R YAY LA LA R

Dağlar daldadır

DAĞLAR DALDADIR

DAĞ LAR DAL DA

SE NİN BA KI ŞİN

Akça ferikler

AKÇA FERİKLER

AK ÇA FE RİK LER İN CE FE RİK LER
 3
 TOP LA NİN Dİ Zİ LİN GİZ LAR

Gayalar direk direk

GAYALAR DİREK DİREK

GA YA LAR Dİ REK Dİ RE K
 GA YA LAR İN DİK DÜ ZE
 HI Nİ SA GAR YA ĞI YO R

Seherde bir bülbül

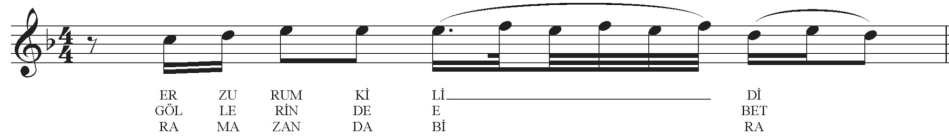
SEHERDE BİR BÜLBÜL

SE HE Rİ DE BİR BÜL BÜL
 YA NA RİM AĞ LA RİM
 GÜ MÜŞ TEN KE ME Rİ

Erzurum kilidi mülk-i İslâm'ın

ERZURUM KİLİDİ MÜLK-İ İSLÂM'IN

ER ZU RUM Kİ Lİ Dİ
 GÖL LE RİN DE E BET
 RA MA ZAN DA Bİ RA

Evlerinin önü guşlar darısı

EVLERİNİN ÖNÜ GUŞLAR DARISI

EV LE Rİ Nİ NÖ NÜ GUŞ LAR DA Rİ Sİ
 AK ŞA MO LUR PEY Nİ REK MEK Yİ YE MEZ

Metot açısından bir diğer sabit unsur türkülerde ezgi yapısı ile ilgilidir. Türkülerin hepsinde ezgi yalın, ses genliği oldukça azdır. Bu durum, bölgesel müzik algısı ile ilgilidir.

İncelediğimiz türkülerde ezginin, en fazla birinci derecedeki ses, yani karar sesinden itibaren en fazla yedinci derecedeki sese kadar genişlediği görülmektedir. Bunun en mühim sebebi Erzurum yöresi halk müziğinin kaynağını oluşturan ve ses genliği en az olan âşık müziğidir. Çünkü âşık müziği müzikal bir ihtiyaçtan ziyade, sözü tamamlayan bir eşlik müziğidir.

Sonuç

Türk halk müziğinin müzikal bakımdan birbirinden farklı ezgisel karakterlere sahip bir yapısal özellik gösterdiği yapılan araştırmalarla bilinmektedir. Genellikle şehir merkezlerine yaklaşıldıkça klasik Türk musikisinin makamsal karakterinden etkilenen ezgilerle karşılaşılır. Kırsalda, köylerde ise ezgi yapısının kaynağından, yani âşık söyleyişlerinden henüz kopmadığı için daha yalın olup, müzik disiplini anlamındaki makamsallıktan biraz daha uzaktır. Erzurum Türkülerinden seçtiğimiz on kerem türküde de kaynağa olan yakınlığın korunmuş olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ezgilerde mikro-tonal bir müzikal sistemin varlığı görülür. Bu, Türk halk müziğine ait bir özelliktir.

Halk yaşamının içinde kuşaktan kuşağa aktarılan müzik gelenekleri, zaman içinde bölgeler arasında farklılıklar yaratmıştır. Bu farklı icra üslupları yerel dille “Tavır” kelimesiyle ifade edilmektedir. Sanatkarların ve âşıkların çalış, söyleyişlerini ifade etmek için kullanılır. Bununla beraber tavır terimi zaman içinde daha çok çalgıyı çalış üslubunun yerine kullanılmıştır. Söyleme üslubu için de “ağız” terimi kullanılmıştır. Bölgelerin müzik karakterlerini belirleyen, onların farklarını ortaya koyan unsurlar bunlar olmuştur

Kerem ayağından seçilen on Erzurum türküsünün metot için yapılan çözümlemesinde, ezgilerin form bakımından türkü oluşları sabit unsur olarak değerlendirilmiştir. Ritmik yapıları genel manada tüm Türk halk müziği içinde sabit, ancak yöre ölçeğinde değişken unsurlar arasında kabul edilmiştir. Ezgiler dış yapılarına ait nazım değerleri bakımından değerlendirildiğinde çoğunun, iki ya da üç mısralık bent ve bir ya da iki mısralık nakaratın oluştuğu görülmektedir.

İki türkü hariç, bentlerden kurulu oldukları için sabit unsurlar arasında sayılmıştır. Türkülerin derlendikleri yöre hepsinde Erzurum’dur. Türkülerde hareket daha çok ezgisel işlenişle ilgili olduğu için içyapı üzerinde yaptığımız incelemede, ezgilerin umumiyetle birinci ve üçüncü dereceden başladıkları, en fazla yedinci dereceye çıktıkları ve “Akça ferikler” türküsü dışında karara indikleri görülmektedir.

Kerem ayağına ait olan dörtlü ve beşliler ile güçlü ses makamdan dolayı sabittir. Yine makama has karardan beşlinin son sesine atlama görülmektedir. Bölgeye has olan 10/8’lik ölçü çoğunlukta olup, ezgi kalıpları, melodi örgüleri ve motif dağılımı, “Gurbet elde baş yastığa koyanda” ve “Bir bostan ekim pazı” türküleri haricinde basit ve yalındır. Ezgiler genellikle dörtlük ve sekizliklerle örülmüştür. Diğer iki türküde on altılık ve otuz ikiliklerle örülü ezgili, motif dağılımını görmekteyiz.

Hemen hemen iki türkü aralıklı girişlerdeki motif benzerlikleri dikkat çekmektedir. Gerek türün dış yapısı ve gerekse içyapısına ait değerlendirme ölçeklerine bakıldığında sabit ve değişkenlerin olduğu görülmektedir.

Tüm bu sonuçlara göre, metodun türkü formu için uygulanabilirliği elverişli olup, önce ayaklar üzerinde sonra da bölgesel ezgiler üzerinde uygulandığı takdirde, makama ait sabit ve değişkenler, türe ait sabit ve değişkenler, ezgisel hareketteki seyir özellikleri, benzerlik ve farklılıklar, ezgi dağılımı, ezgi kalıplarının çeşitliliklerinin tespit edilebileceği kanaati hâsıl olmuştur.

Kaynakça

Veysel Arseven (Vasili Öküzçü) 1919-1977 Biyografisi - Makaleleri - Müzik Eserleri (2004). Yayına Haz. Stepan Bulgar. Ankara: Türksoy Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2000). Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü. Ankara: Akçağ Yayınları.

Dilçin, Cem (1983). Örneklerle Türk Şiir Bilgisi. Ankara: TDK Yayınları.

Dizdaroğlu, Hikmet (1969). Halk Şiirinde Türler. Ankara: TDK Yayınları.

Emnalar, Atınç (1998). Tüm Yönleriyle Türk Halk Müziği Nazariyatı. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Günay, Umay (1975). Elazığ Masalları (İnceleme). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Hoşsu, Mustafa (1997). Geleneksel Türk Halk Müziği Nazariyatı. İzmir

Karabaş, Seyfi (1996). Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru. İstanbul: YKY.

Oğuz, M. Öcal (2001). Halk Şiirinde Tür Şekil ve Makam. Ankara: Akçağ Yayınları.

Propp, W. (2001). Masalın Biçimbilimi. Çev. Mehmet-Sema Rifat. İstanbul: Om Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1989). "Türk Saz Şiiri". Türk Dili Özel Sayısı. Ankara: TDK Yayınları.

Turhan, Salih (1992). Türk Halk Musikisi Üzerine Çeşitli Görüşler. Ankara: K.B. Yayınları.

TRT THM Repertuarı. Ankara: Müzik Dairesi Başkanlığı Yayınları.